

ԳՐԱԿԱՆ

ԱՆՏԻՊ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ն Ա Յ Ա Պ Ե Տ Բ Ո Ւ Ս Ի Ն Ե Ա Ն Ի

ԼԱՄԱՌԹԻՆԻ ՆԵՐԴԱՇՆԱԿՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ՄՏԱԾՈՒԹԻՒՆՔ

Ա Ն Մ Ա Հ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Արեգակն աւուրցաւ մերոց անդստին յուշարջոցն մթազնի. հաղիւ ի վերայ խորշոմեալ ճակատուց մերոց արձակէ թրթռուն չառաւիղս ինչ ի հերքել զգիշեր. ստուերն աճէ, տիւ մեռանի, ամենայն ջնջի, բնաւն խուսափէ:

Յայս տեսարան քստմնի ոք արդեօք եւ մղձկեսցի. եւ սոսկացեալ յեզերոց գահավիժութեան յետս ընկրկեսցի. առանց զդողանի հարկանելոյ չկարիցէ լսել զմեռելոցն երգս տխրականս պատրաստ ի հնչել, եւ զհեղձամղձուկ թառաչս տարփածուի ուրուք կամ եղբօր պահարկեալս զվերջաւորօք անկողնոյ մահու նորա. կամ ողբերգակ պղինձն, որոյ ձայն աղօտահնչիւն՝ ազդ առնէ մահացուաց թէ ոմն ի հիքացելոց բարձաւ ի միջոյ:

Յայգորեմ զքեզ, ո՛ր մահ, երկնաւոր ազատարար. չունիս դու ինձ յահաւոր կերպարանսն՝ զոր երկիւղ կամ մոլորութիւն ընծայեցին քեզ ընդ յոլով ժամանակս. բազուկ քո ոչ եւս է զինեալ համայնաջինջ սրով. ո՛չ եւս խոժոռի քո ճակատ. աչք քո ոչ եւս է դրուժան. գթած ոմն աստուած է քեզ առաջնորդ առ ի ցաւոցն նպաստ. ո՛չ տանիս յոչնչութիւն՝ այլ ազատես. ձեռն քո, հրեշտակդ երկնաւոր, բարձեալ ունի ջահ աստուածային. այն ինչ աչք իմ պարտասեալք յառին ի լոյս՝ դաս դու յանարատ եւս տիւ ողողել զիմ արտեւանունս. եւ յոյս առ քեւ՝ մտախորհ ի վերայ չիւրի, յեց ի հաւատ, գեղեցկագոյն եւ ինձ բանայ աշխարհ:

Ե՛կ ուրեմն, Ե՛կ ի խզել զմարմնեղէնս իմ շղթայ. Ե՛կ, բա՛ց զարգելարանս, Ե՛կ, տո՛ւր ինձ զքո թևս, զի՞ր յապաղիս, երևեա՛ց, հուսկ ուրեմն ստացայց յանձանօթ էակն կոյս՝ որ սկիզբն է իմ եւ վախճանս: Ո՞ր զիս ի նմանէ ի բաց ուծացոյց: Զի՞նչ եմ եւ, եւ զի՞նչ լինել մնայ ինձ. ես մեռանիմ, եւ չգիտեմ թէ զի՞նչ արդեօք ծնանիւն իցէ: Դո՛ւ, զոր ի զուր հարցանեմ, ոգի՛, հի՛ւրդ անծանօթ, մինչչեւ էր քո կենադործեալ զիս, յո՞ր բնակէիր. ի դիւրեղածական յայս գունդ ո՞ր զօրութիւն արկ զքեզ. ի կաւակերտ յայս վնտան ո՞ր ձեռն արգել զքեզ. որո՞վք հրաշակերտ հանգուցիւք, որո՞վք գաղտնի պատշաճութեամբք մարմինն զքէն ունի, որպէս եւ դու զմարմնոյ: Զի՞նչ այն օր է, որ զհոգի անջատիցէ ի նիւթոյ:

Եւ վասն որպիսեանց նոր ապարանից թողցեն դու զերկիր: Մոռացա՛ր զամենայն, եւ անդր քան զչիրիմ դնա՛ս դու վերստին ծնանիլ ի նոր մոռացոնս. նմանատիպ կենաց սկիզբն առնել զնա առդեօք, կամ թէ ի վայելս մշտնջենաւոր իրաւանցդ զիմես ի ծոց Աստուծոյ, յաղիւր քո եւ ի հայրենիս, յամենայն մահացուացն ազատացեալ ի կապոյ: Այո՛, այս է իմ յոյս, ո՛վ դու կէս կենաց իմոց. արդէն իսկ ոգի իմ հաստատութեամբ եւ առանց դողման վաղ ուրեմն վասն նորա կարաց տեսանել ի կախարդիչ ի դիմացն դժգոհութիւնս թօշնիլ պերճափայլ երանգոցն դարնայնոց. վասն նորա է զի դեռ մանուկ գոլով, հարեալ ի նետէ՛ որ զիս յօշոտէ, ի մահ մօտեալ դէման իմ տեսանեն ժպիտք, եւ ի վերջին հրաժեշտ մեր եւ ի վերջին ակնարկին՝ արտօսը ուրախութեան պղպջն յաչս իմ:

Մնտի՛ր յոյս, գողեսցէ գրոհն Եպիկուրեայ. եւ նա՛ որոյ ձեռն ի յօշուած բնութեան պարապեալ՝ ի նորոգ ստորագրեալ անկեան ուրբ ուղղոյն տեսանէ զխորհել նիւթոյն, եւ զգողոցն բուսանիլ: Ասիցեն նոքա. անմիտ, որ ի մեծի ամբարտաւանութեան ի պատրանս եւ ըմբռնեալ, հայեա՛ց չուրջ գգեւ. ամենայն ինչ սկսանի եւ ի գործ դայ եւ տեւէ ի վախճան ինչ. եւ ամենայն ծնանի առ ի մահ. ի դալկահար յայս բուրաստան տեսանես ըզծաղկանց թօշնիլ, տեսանես յանտառս զմայրն բարձրայօն, որ ընդ տարեացն ծանրութեամբ ճնշի, եւ անկեալ յորսացսի ի վերայ դալարեաց. տեսանես զծովն ապառիլ ի չորացեալ ծովափունսն. եւ նոյն իսկ երկինք սկսանին նուաղիլ. այս աստղ՝ զորոյ ժամանակն ծածկեաց զծնունդ, արեգակն իբր զմեզ ի նուաստութիւն զիջանի, եւ մահացուք թափառեալք յերկինս ամայացեալս՝ խնդրեսցեն զնա յաւուր միում, եւ ո՛չ տեսցեն զնա. չուրջ գգեւ յամենայն ի բնութեան տեսանես՝ զի դարձ կուտակեն հողս ի հողոց վերայ, եւ զժամանակն՝ ի մի եւ եթ քայլ զքո վեսութիւնդ դաժմօթի հարեալ տեսես լեալ ի դադաղ ամենայնի արտադրելոցն յիւրմէ: Եւ մարդ, այլ միայն մարդ, ո՛վ վսեմ խօլութեանս, կարծէ ի խորոց անտի իւրոյ չիրմին վերստին գտանել զկեանս, եւ մրկաբաղիս տարեալ յոշնջութիւն ի ձեռն ժամանակի տկարացեալ՝ գլաւիտենիցն անըջէ:

Այլ ձեզ այլ ոք տացէ պատասխանի. ո՛վ իմաստունքդ երկրի, յիս թողէ՛ք զիմ պատրանս. սիրեմ, եւ յոյս կարեւոր է ինձ. բան մեր խռովեալ տկար չփոթի: Այո՛, լո՛՛ւ բանն, այլ բնածին ազդուամ տայ ձեզ պատասխան: Այլ ես մինչ յերկնային տեսանեմ զաշտին զաստեղան յիւրեանց անստերիւր ուղւոյն մօլորեալս, եւ յեթերեան հարթ ի վայրսն առ ի միմեանց մղեալս բաղդովի բնթանալ ընդ երկինս չուարեալ, յորժամ լսեմ զողբս եւ ըզբնկումն երկրի, յորժամ տեսանեմ զգունտ նորա անոք եւ վտարանդի տատանեալ ծփեալ հեռի յարեգականց, զեղծեալն յողբ առեակ զմարդ՝ անհետ լինել ի հովիտս մշտազիչերս, եւ յորժամ վերջին վկայ աղէտալի տեսարանացս, յանկերպարան նիւթոյ պարառեալ, ի մահուանէ եւ ի մթոյ՝ միայն եւ կացից կանգուն, եւ առ իմով սարսափելովս՝ միակ էա՛կ անվրէպ եւ բարի՝ ի քեզ յուսացայց. եւ անկասկած ընդ վերադարձ անանց առաւօտուն՝ քեզ սպասեցից ի վերայ աշխարհացն խանգարելոց:

Յիշեն ապաքեն, զի յերանաւէտ յայտ ի բնակութեան՝ ուրանօր ի միողէ և եթ ակնարկութենէ ծնաւ սէր մեր անմահ, յոյով անգամ ընդ քեզ ի խորս մխէաք յայսպիսեաց մթութեանց, մերթ ի կատարս հինաւուրց ժալոյց, եւ մերթ յանձնակ արիւնս տխուր լծից, թեւ զգեցեալ զտարփանաց, հեռի թուուցեալ յաշխարհաց։ Ստուերք յերկարածիդ ծալուածս ելեալք ի լերանց՝ զարտոտայս գողանային յաչաց մերոց ընդ դոյզն եւ եթ վայրկեան ժամանակի. այլ անդէն վաղվաղակի անձայն եւ անմռունչ յառաջ ընթացեալք խորհրդական դասակք աստեղաց գիշերոյ՝ տան մեզ զիրան քողարկեալս ի մերմէ տեսութենէ, եւ փափուկ նշողիւքն պատեն զտարածութեամբ՝ ճորճոյ օրինակաւ. այսպէս եւ ի մեր սուրբ տաճարս յարփոյն լուսոնկալս մինչ երեկորին շառաիլդ հետգհետէ խամբանան, զամբարն ծաւալեալ զիւր նշոյլ աստուածապաշտ՝ զարբարանն ամփոփ եւ լնու լուսով։

Յայնժամ ի գինէհար շամբլութեան քում զիմ այս յածեցուցանես, յերկնից յերկիր. ածեալ, եւ անդրէն յերկինս վերաբերեալ, եւ ասես. ծածկեալ՝ Աստուած, քեզ ի տաճար է բնութիւն. յո՛ր կողմն աչք մեր գիտեսցէ՝ ոգիք զքեզ տեսանեն, և քոց կատարելութեանց՝ որում հասու լինել ցանկան մեր միտք, այս աշխարհ է ճաճանչ եւ պատկեր եւ հայելի. տիւ է քո հայեացք, եւ գեղեցկութիւն՝ քո ժպիտք. սիրտ յամենայնի քեզ երկրպագէ, եւ հոգի առ քեզ հառաչէ. յաւիտենական, անվախճան, ամենակալ եւ համայն բարի այս կողմունք անսահմանք ոչ դնեն սահման քո անուան, եւ միտ մեր ընկճեալ ընդ գերազոյն գոյութեամբ քով, ի լուսութեան իսկ իւրում զքոյդ հռչակաւ տօնէ զմեծութիւն։ Այս տական, ո՛վ Աստուած, ըստ վսեմական օրինացն իւրոց՝ այս ոգի ընկճեալ հարուածեալ՝ տակաւին առ քեզ սլանայ. եւ գիտացեալ եթէ իւրոյ գոյին վախճան է սէր՝ անժուժկալ ի սիրել՝ այրի տենչիւ ի սիրել։

Աւէիր, եւ սիրտք մեր միախառնէին զիւրեանց հառաչմունս առ էակն անծանօթ, ի վկայութիւն փափաքանաց մերոց, առաջի նորա անկեալ ի գուճս, սիրելով զնա ի գործս նորա, առաւօտ եւ երեկոյ տանին առ նա զմեր յարգանս. եւ աչք մեր պշուղեալք գիտեն մերթ յերկիր ի վայր մերս արտասահմանութեան, եւ մերթ յերկինս ի բնակութիւն նորա։ Բարէ՛, եթէ ի ժամանակս յայսոսիկ՝ յորս ոգին վաղանցուկ սրանայ, եւ պատառել կամի զծոցն՝ որ ի կապանս է նմա եւ ի գերութիւն, այս Աստուած ի բարձանց երկնից տուեալ պատասխանի փափաքանաց մերոց, միով ազատարար բաղիմամբ գերկոսին զմեզ հա՛ր միանգամայն. հոգիք մեր միով ոստմամբ յաղբիւր անդր իւրեանց ելեալք՝ միաբայ ընդ աշխարհ անցցեն յնթացս իւրեանց. ընդ անձոնն, ի վերայ թեւոց սիրոյ ելցեն հեծեալք իբրեւ գշտաւորդս տունջեան, եւ մինչեւ առ նոյն ինքն Աստուած հասանելով խոնջք և պարտաւեալք՝ ի ծոց նորա գյաւիտեանս ժամանակաց միախառնեսցին. այս տարփանք խարէ՞ն զմեզ արդեօք. էքս ոչնչի՞ց իցեն սահմանեալք, եւ վասն անդոյից ծնեալք. եւ հոգւոյն հաղորդ լեալ վիճակի պահպանակին իւրում մարմնոյն, կլեա՛լ արդեօք լիցի ի գիշեր չիրիմ. անկցի՞ր ի փոշի. կամ ի ցնդիլ պատրաստեալ որպէս ձայն որ ո՛չ եւս իցէ, ի լուծանե՛լ երթիցէ։ Յետ սնտոի հառաչանաց եւ

վսեմ հրաժարանաց չիցէ՞ ինչ արդեօք... Ազէ՛, զմեծէ դադոտնութենէս առ քեզ միայն հարց- տե՛ս Ե՛լլիրա, զի տարփածուն քո մեռանի, եւ տո՛ւր ինձ պատասխանի:

Հ Ո Վ Ի Տ

Սիրտ իմ սաղտկացեալ ի յամենայնէ եւ ի յուսոյ իսկ անդամ, ոչ եւս գնասցէ յուխտս իւր Թախանձ բաղդին արկանել. չընորհեա՛մ ինձ միայն, ո՛ր հովիտ մանկութեանս, տեղի ինչ ապաւիտի առ մի օր անդ ի մահուն սպասել:

Ահաւաստիկ շաւիղ անձուկ որ ընդ ձորն տանի ընդ մթադին, եւ առ կողիւք բարձրաւանդակացս կախեալ ստուար անտառաց, որ խոնարհեալ ճակատուս զստուեր միախառն, քող զինեւ արկանն զլուծեան եւ զխաղաղութեան:

Անդանօր, վտակք երկուք գաղեալք ընդ դալարադեղ կամբըջաւն գծադրեն ի սողոսկիւն՝ զչըջանակս հովտին. եւ ընդ պահ մի զիւրեանց խառնեալ զալիս եւ զմրմունջ, եւ ոչ այնչափ ինչ հեռացեալ յիւրեանց ականէն՝ կորնչին անանուն:

Զօրինակ նոցին աւուրցս աղբիւր հոսեալ գնաց. էանց նա անշշունչ, անանուն եւ անդարձ. արդ ականակիտ զծոցոյն տեսանեմ ալիս, այլ իմ հոգւոյս պղտորելոյ չիցէ բնաւ ցողացուցեալ պիտադիւն աւուր ինչ չքնաղ:

Զովութիւն նոցին դաշտաց, եւ ստուեր նոցին պսակադիր շղթայակապ զօրն զողջոյն պափամբք արգելուն զիս, եւ իմ հոգի՝ զօրէն մանկան օրրելոյ ի միաձայն ինչ երգոյ, զանուշ քնով գայ անդոյր՝ ախորժեալ ընդ մրմունջ ալեաց:

Ո՛վ երջանկութեանս. անդանօր՝ ինձ ցանկալի է յաւէտ՝ չուրջ պաշարեալ ի դալարեաց պատնիշարար ի յեղերդից իսկ ի կշիռ ակունս եղերեղց, զետեղեալ պնդել զիմ քայլս անդանօր, եւ առանձինն ի բնութեան լսել ինչ ոչ քան զալիս, եւ ոչինչ քան զերկինս տեսանել:

Կարի իմն տեսեալ է իմ, եւ յոյժ գգացեալ, եւ ի սէր անչափս զեղխեալ առ կենօք իմովք. արդ իմ գալուստ ի խնդիր է անպորոութեանն Լիթեալ. տենչալի վա՛յրք, լերուք ինձ յայն ափուներս ուր ի յուշոյ ի բաց վանել զայն մարթ է. մոռացօնք եւ եթ են յայամհետէ ինձ յերջանկութիւն:

Յանդորրու է սիրտ իմ եւ ի լուութեան հոգի իմ. քստ ժամանել սպառի հեռաւոր բոժբին աշխարհի իբրու գձայն հնչեալ ի հեռուստ զոր նուաղեցուցանէ միջոց, եւ ի հոգմոյ վարեալ բերեալ ի տարտամ լսելիս եւ անստոյգ:

Աստի տեսանեմ զկեանս ընդ մէջ ամպոց անյայտ լինել վասն իմ ի ստուեր անցելոյն. սէր միայն եկաց որպէս կենդանի մընայ միայն յեղծեալ անուրջս պատկեր ինչ մեծ եւ երեւելի յես քան զարթնութիւնն:

Հանգի՛ր դու, հո՛գի իմ, յայս վերջին ապաստանարան, զտիպ բերեալ ի քեզ եւ զնմանութիւն ուղեգնացի, որ սիրտ լի յուսով նստի առ դրօք քաղաքին յառաջ քան զմուտն, եւ շնչէ պահ մի զանուշահոտ օդ երեկորին:

Իբրուս վնաս, յուսից մերսց թօթափեսցուք զփոշի. չի՞ք մարդոյ բնաւ անց առնել կրկին ընդ այս ճանապարհ. շնչեսցո՛ւք իբրուս դնա ի ծագ ասպարիզին զայս անդորրութիւն գյառաջընթացն յաւիտենից խաղաղութեան:

Աւուրք քո կարճ եւ մթինք որպէս աւուրս աշնայնոյ հոյովին իբրուս ստուեր ի զառ ի վայրս բլրոց. բարեկամութիւն քեզ հանդիսանայ մատն(իշ) եւ դաւաճան եւ գթութիւն երեսս դարձուցանէ ի քէն. եւ էջս առնես դու միայնիկ ընդ շաւիղ գերեղմանաց:

Այլ անդ է բնութիւնն որ հրաւէրս մատուցանէ քեզ եւ սէր. բնկղմեա՛ց ի ծոց նորին զոր բանայ քեզ միշտ: Մինչ ամենայնն փոփոխի վասն քո, բնութիւն նոյն իսկ է, եւ նոյն իսկ արեգակն ծագէ ի վերայ աւուրց քոց:

Ի լոյս եւ ի հովանին պատէ զքեզ տակաւին. ի բաց քերեա՛լ զքո սէր ի սուտ բարեաց քոց կորստական, եւ պաշտեա՛լ աստ զարձագանգն զոր պաշտէր Պիութագորաս, եւ ընդ նմին մատո՛ գունկն քո ի լուր եթերեան ներդաշնակութեանց:

Ե՛րթ ի յերկինս զհետ տունջեան, եւ զստուերին ի յերկրի. ի դաշտս օղոց սրացի՛ր ընդ Հիւսիսի, եւ ընդ քաղցր շառաւղաց խորհրդական յուսաւորին սպրդեա՛ց ընդ մէջ ծառատնկոցն ի ստուեր հովտին:

Աստուած, առ իմանալ զայն, արար զիմացութիւն. գտանէ նա հուսկ ուրեմն զարարիչն իւր ընդ բնութեամբ, եւ ձայն ինչ խօսակից լինի ընդ հոգւոյս ի լութեան իսկ անդ իւրում. եւ ո՞ր արդեօք չլուաւ դայս ձայն յիւրում սրտի:

Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ

Ի զուր յաջորդէ օր աւուր, եւ սահին անհետ եւ աննշան. այլ յիմ հոգւոյս ջնջէ ինչ ոչ զքեզ, ո՞ վերջին անուրջ սիրոյ:

Ջամս իմ տեսանեմ զոր ընթաց կուտակել զինի իմ, որպէս տեսանէ կաղնի չուրջ զիւրեւ զանկումն իւրոց տերեւաց:

Ապիտակացեալ է ճակատ իմ ի ժամանակէն. եւ հազիւ հոսէ արիւն իմ ցրտացեալ, նմանեալ կոհակին զոր արգիլէ սառուցիկ չունչ հողմոց:

Այլ մատաղ դէմք քո փայլուն, զոր մորմոք եւ զիղջ գայ ի գեղեցկացուցանել յաւէտ, չունի բնաւ զծերութիւն տեսանել յիմում ծոցի, նման հոգւոյ՝ չի՞ք նմա բնաւ ամք տիոց և ժամանակի:

Ո՛չ, չէ լքեալ քո զիմ աչս, եւ մինչ հայեցուած իմ միայնիկ կասեցի ի տեսանելոյ զքեզ ի վերայ երկրի, յանկարծ ի յերկինս դէպ եղեր իմումս տեսութեան:

Անդանօր երեւեցար ինձ տակաւին յայն կերպարանս յորս եղեր դու յաւուր վերջնում, մինչ յերկնային քո բնակարան թռար զու ընդ աչալրջոցն:

Ամբիծ ի գեղեցկութիւն եւ սրտառու ի յերկինս իսկ եկն զինի քո, աչք քո, յորս չիջանէր դամպար կենաց, զճառագայթս արձակեն զանմահութեան:

Եւ զեփիւռին չունչ սիրարկու տակաւին ի վեր ամբառնայ

գերկարաճիղ զքո հերս, եւ ալիք նոցին ծածանեալք անկանին ի վերայ ծոցոյդ ի հիւսս իրենեան:

Ստուեր առաքաստիս անհաւաստի ամոքէ տակաւին զդէմս քո իբրու ալգ որ մերկանայ ի վերջին քօղոյ առաւօտին:

Երկնային բոց արեգականն դայ ընդ աւուրց եւ խուսափէ. իմ սիրոյս ոչ գոյ գիշեր, եւ դու փայլես միշտ ի հոգւոյս վերայ:

Դու ես զոր լսեմ, զոր տեսանեմ յամայնս եւ ի յամպս. ալիք ցուացուցանեն զքո դէմքն, եւ զեփիւռ առբերէ ինձ զքո ձայն:

Մինչ է երկիր ի նինջ քնոյ, ի լսելս իմ գհառաչ հողմոյ, ինձ դայ հաւատալ թէ քո մրմունջ զբառից սրբոց ի լսելիս իմ մերձի:

Եթէ հիանամ ընդ այս հուրս ցանեալս որք յառաքաստս սփռին գիշերաց, տեսանել հաւատամ զքեզ յիւրաքանչիւր աստեղ որ յաւէտ գեղանի յաչս իմ ցուցանի:

Եւ եթէ շունչ զեփիւռին զմայլէ զիս բուրմամբ ծաղկանց, ի քաղցրագոյն անուշահոտսն զշունչ քո շնչեմ:

Ձեռն իմ ցամաքեցուցանէ զիմ արտասուս, մինչ երթամ ես տրտմաթախիծ եւ մենաւոր տարածել զաղօթս իմ գաղտնաբար մերձ ընդ տաճարսն արգահատիչ:

Այն ինչ ննջեմ ես, հսկես դու ի ստուերին. թեւք քո հանգչին յիմ վերայ, եւ իմ անուրջք համայն գան զքեւ ուրախ եւ անոյշ քան զստուերիւ ակնարկեսն:

Եւ եթէ ձեռինդ, յընթացս քնոյս, էր լուծեալ արդեօք զաւուրցս իմ օտայն, ո՞վ դու երկնային կէս հոգւոյ իմոյ, երթեալ էր իմ իսկ արդեօք զարթմնիս ողջունել ի քում ծոցիդ:

Իբրեւ գերկուս շառաւիղս ալգուն եւ իբրեւ գերկուս հառաչանս խառնեալս հոգիք մեր զոյգք զմի եւ եթ յօրինէն հոգի, եւ ցարդ ես հառաչեմ:

ՅԱՓՇՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄՏԱՅ

Այսպէս, մինչ արծուին որոտման յերկինս ամբառնայր գփանիմէդոս, մանուկ յարեալ ի յերկիր գօտեմարտիկ հանդիսանայր ընդդէմ հաւուն աստուածոց. այլ սեղմեալ արծուոյն յարագ յիւր ճիրանս գերկիւղալից նորին զկողմն ահաբեկ կորզէր թափէր զայն ի հայրենի դաշտավայրէն՝ եւ խցեալ զականջն ի լուր ձայնին աղերսալի արականէր զայն՝ դեռ ահափես եւ զողջունուն, մինչեւ ի յոտս անմահից:

Սոյնպէս, այն ինչ թափ խոյանաս դու ի վերայ իմ հոգւոյս, ո՞ր յափշտակութիւն յաղթական արծուի, յաղաղակ թեւոց քոց բոցեղինաց հարկանիմ զդողանի ի սուրբ արհաւիրս, եւ ընկճեալ ընդ քո իշխանութեամբ փախչիմ զանգիտեալ թէ ներկայութիւն քո մի՞ գուցէ տարցէ յոչնչութիւն զսիրտ մահացու, իբրեւ զհուր ի շանթից վառեալ, որ ոչ եւս գիտէ չիջանիլ, այլ ծախեալ սպառէ դիպտակոյտն, զմեհեանն եւ գտաճարն:

Այլ խոյանացն խորհրդոց ի նանիր հակառակի բնատուր ազդումն զգայութեան. ընդ աստուծով ճնշեալ սաստիկ հոգի իմ օստնու, սրանայ, բաղխէ զիմ ծոց. շանթ կայծական շրջան առ-

նույն յերակա իմ, եւ իմ մաշեալ զարհուրեալ յանձինս կիզիչ ի հր-
րոյն գրգռեմ զայն ի զայրոյթ ի գէգ ակեալ ընդ նմին, եւ հիւթ
ողւոյս յորդեալ արտաքս յուղիս ներդաշնակաւորս մաշէ զիս ի
խուսափիլն:

Նկատեա՛ եւ տես զգոհ քո, ո՞ր Մուղայ. ճակատ ոչ եւս է
քաջագոր, հայեացք ոչ եւս վսեմ որ արձակէ ճառագայթ ինչ սրը-
բազան. ընդ սպառիչ աղղուութեամբ քով հաղիւ մնացորդ ինչ
գոյութեան խոյս ետ ի մանկութենէս՝ ճակատ իմ եղծեալ տպա-
կանեալ ի դեղնութենէ չպահէ ինչ եւս քան զշաւիղ կայծական որ
զիս եհար:

Երանի՛ր անդգայ բանաստեղծին. չէ՛ բնաւ վին նորին թագ-
եալ յարտասուս եւ անդոյր նորին յափշտակութեան զիրկ եւ ան-
բարձ բնաւին յայսց եղերերգու կատաղութեանց. եւ յերակէ նո-
րին ամբիժ եւ յորդառատ հոսին թուով եւ չափու կաթին վտակք
եւ մեղու. եւ այս երկչոտն իկար դաւածանեալ ի Պինտաբանին
թեոյ ո՛չ եւս արկանի յերկնից:

Այլ մեք, առ հրակէզ առնել զհողիս, այրել պարտիմք եւ
ի յերկնիցն նախանձարեկ կորզել ի բաց զեռապատիկ բոցս նորին.
ի նկարագրել զամենայն՝ զգալ պարտ է զամենայն. եւ սիրտք
մեր՝ հրափայլ զամպարք լուսոյ, ամփոփել պարտին զճառագայ-
թրս համայն բնութեան. եւ ամբաստան է զմերոյս կենաց այլ այս
ջահ մեր նախանձելի ի կրիցն վառի ի հրոյ:

Ո՛չ, բնաւ արգանդ ինչ խաղաղական ած երբէք ի ծնունդ
զերկնային պայս ուժգին խոյանս եւ ոչ դարձեալ զխառնակութիւն
պայս համակրական որ զաշխարհ ընդ երգովք մերովք նուաճէ:
Ո՛չ, ո՛չ, մինչ Հոմերեանն Ապոլոն ի ձգել զիւր նետս յերկիւր, ի
բարձանց իջանէր Երիքսայ, թռուցեալ յափունս զժոխրմբերս
արբուցանէր զօրհասական եւ զգժնդակ գէնսն յեռացեալ ջուրց
Ստիքեայ:

Իջէ՛ք, յօգոստեան բարձանց գերապանծ, որոց անարժան
հանգիստանան մեղկ եւ վատին բռնութիւնք կրից. ի մեծափառ իմն
նուագարանէ ելանեն եթերեան ներդաշնակք ձայնից, եւ քնարից
մանկանց սիրտ զտիպ բերէ եւ զմանութիւն մարմարիտին հա-
ռաչողի որ ի դամբարան Մեմնոնի, եւ առ ի տալ նմին զձայն եւ
զհոգի՝ պարտ է զի ակն տունջեան յողջախոհ իւր բոցոյն արկղէ
նմին զճառագայթ ինչ:

Եւ դու կամիս զի դեռ զարթուցիկ ի հրոյ ընդ մոխրով
ծածկելոյ մնացորդ հոգւոյս ցնդեսցի ի շէշտս ձայնից ընդ օդս
անհետացեալս: Փառք է անուրջ ստուերին. նա՛ կարի նուազեաց
զթիւ աւուրց որոց պարտն էր պարգեւել գեղեցկութիւն: Կամիս
դու զի պատարագ նմին մատուցից զայս շունչ կենացս. ալ ես ի
սիրել կամիմ զայն պահել:

Յ Ո Ւ Ս Ս . Հ Ա Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Այն ինչ Արարչին բան արգասաւոր յաղետալի իմն ժամու,
դաշխարհ ի սերմանց խառնակութեան ծնաւ, դարձոյց դերես իւր

յանկատար իւրոց գործոց, եւ արհամարհանօք ոտնահար ընկեց-
եալ զայն ի տիեզեր, եմուտ անդրէն յիւր հանգիստ:

Եւրթ, ասէ, թշուառութիւն անձինդ զքեզ աւանդեմ. յոյժ
անարժան դու յաչս իմ սիրոյ կամ սրտմտութեան, յոչինչ ես դու
առաջի իմ. գլորեալց ըստ բաղդին հաճոյից յամայիս դատարկու-
թեան, եւ քեզ հեռի յինչն ճակատագիր լիցի առաջնորդ, եւ թըշ-
ուառութիւն՝ թագաւոր:

Ասաց, որպէս անգղ որ խոյանայ ի վերայ որսոյ իւրոյ,
թշուառութիւն, ընդ այս բան, բարձրացոյց ի ցնծութեան նշան,
թառանջ իմն երկարածիդ. եւ ճնշեալ զտիեզերս յանագորոյն յիւր
ճիրանս, զանանց իւր ժանտ կատաղութեան յինքն դրաւէ զմշտա-
տեւն սնունդ:

Ձարիք յայսմհետէ յանհուն իւրեանց իշխանութեան թա-
գաւոր իցեն. եւ յայսմհետէ ամենայն որ խորհի եւ շնչէ անկաւ
ընդ կրիւք, եւ երկիր, եւ երկին, եւ հոգի, եւ նիւթ, ամենայն հե-
ծէ եւ ձայն բնութեան չեղեւ այլ ինչ քան երկար հառաչումն:

Ամբա՛րձ ուրեմն յեթերական դաշտավայրս զքո հայեց-
ւածս, խնդրեա՛ զԱստուած ի գործս իւր, եւ ի նեղութեան քում
լմխիթարիչ զայս մեծ յօգնականութիւն քեզ կարդա՛. ողորմելի՛,
բարութիւն իւր հեռի է ի գործոց իւրոց. զգորավի՛րձն քո խնդրես.
քեզ տիեզեր զհալածիչդ կացուցանէ յանդիման:

Յո՞ր անուն զքեզ յորջորջել, ո՞վ զօրութիւն աղետալի-
կոչեսցեն զքեզ ճակատագիր, բնութիւն, վերին տեսչութիւն, ա-
նիմանալի օրէնք. եթէ դողասցեն ընդ ձեռամբդ եւ եթէ հայհո-
յեսցեն դնա, եթէ հպատակեալ եւ եթէ ապստամբեալ, եթէ երկի-
ցեն ի քէն եւ եթէ սիրեսցեն զքեզ, միշտ յարածամ դու ես:

Ո՞վ թշուառութեանս, որպէս զքեզ կարդացի եւ զյոյս ինձ
յօգնութիւն. ոգի իմ զառանցեալ ըմպէ զուարճութեամբ զթունա-
ւորիչ հրապոյրսն. այս այն է որ զմերս մղեալ զքայլս ի յանդուռ-
ղըս, զարդու եւ ծաղկամբք պսակէ զոր թշուառութեան յանձնէ ի
ձեռս զգնելիս:

Գոնէ բաղդովի տասանորդէր զմարդիկ, կամ ձեռն նորա
անկանէր ի վերայ ամենեցուն ցորչափ հաւասար օրինօք վարիմք.
բայց դարք տեսիլ զողիս վեհանձնեայս, զգեղեցկութիւն, զհան-
ձար, կամ զառաքինութիւն վսեմականա, ի պատարագ մատուց-
եալ նորին ընտրութեան:

Որպէս, մինչ աստուածք անմեղ հօտից ի զո՛հ խնդրէին
զարինաշաղախ երախայրիս յանագորոյն յիւրեանց մեհենս, հա-
լիւր ցլովք կազմէին զհարիւրգոհեանն պատարագ, եւ գառն ամ-
բիծ, կամ աղաւնին սպիտակ գտաճարս նոցա պարտաբէր:

Արարի՛չ ամենակարող, սկի՛զրն համայն եղելոց, դու, առ
որում դոյ հնարաւորն մինչչեւ եկեալ ի գոյութիւն, անհնից ար-
քա՛յ, կարէիր արդարեւ ըստ հաճոյից փափաքանացդ հանել վա-
սըն մանկանց քոց զերջանկութիւն եւ զկեանս ի յաւերժութենէ
քումմէ:

Առանց երբէք սպառելոյ, ի վերայ ամենայն բնութեան
կարէիր առատահոս ծաւալել առանց չափու երջանկութիւն ինչ
բացարձակ. տիեզերք եւ կարողութիւն եւ ժամանակ, ոչինչ

յայտացանէ աշխատ առնէ զքեզ. ո՛հ, սարսափի բանն իմ. անշուշտ կարող էիր դու ընդ այն, բայց ո՛չ կամեցար:

Ձի՞նչ մեղս յանցեալ արդեօք առ արժանի լինել ծնանելույ. անդգայն ոչնչութեան ինդրեա՞ց արդեօք ի քէն դայն, կամ ընկալա՞ւ դայն արդեօք. հաճոյի՞ցդ իցեմք արարք, ո՛վ բաղդ, կամ յաւէտ, Աստուա՛ծ անադորոյն, առ երանութիւն քո վշտաց մերո՞ց պէտք էին:

Ելէ՛ք ուրեմն յերկինս, ելէ՛ք, խունկը զոր սիրէ. Թառա՛չք, արտասուք, հեծեծա՛նք, հայհոյութի՛ւն, ուրախութի՛ւնք, ներդաշնակութի՛ւնք եթերականք, գոչի՛ւնք արեան, ձա՛յնք մեռելոց, բողո՛քք անշիջանելիք, ելէ՛ք, երթա՛յք զանդգայ կամարս ուպաբանից բաղխել վերին տեսչութեանց:

Երկի՛ր, ամբարձ զքո ձայն. երկի՛նք, տուք պատասխանի. անդու՛նդք, բնակութի՛ւն աղջամղջին ուր կուտակէ զիւր զենլիս մահ, կակա՛ն բարձէք. բողոք իմն յաւերժական կացցէ դատախազ զբնութենէն, և մորմոք՝ համայն տացէ մի ձայն ի հեծել:

Յօրէ, յորում բնութիւն յոչնչութենէ կոչեալ, ել ի ձեռացդ իբրեւ գործ ինչ ուրուական, զի՞նչ տեսեր յայնմ ժամու. զնիթ նուաճեալ ընդ անկարգութեամբ չարեաց, եւ զամենայն մարմին ի հեծութիւն համակեալ, ո՛հ, եւ համայն կեանք նախանձորք լեալ ոչնչութեան:

Չառաքինութիւն ընդ անպատուհաս ընկճեալ ժպրհաւ, զստախօսութիւն ի պատիւ, եւ զճշմարտութիւն վտարանդի, զազատութիւն թափառական՝ ի զոհ կենդանի աստուածոց աշխարհի մատուցեալ. եւ զգօրութիւն զանիրաւութեան յամենայնի հիմնեալ զանսահման թազաւորութիւն:

Չարութիւն առանց աստուածոց վճիռ հատեալ զմարտից. զկատույն զոմն ինքնիշխան զընդերս պատառեալ տակաւին յաւուր Պղատոնի: ԶՊաւլոս զոմն, որ զանձն ի կշիռ դնէ վասն առաքինութեան զոր սիրէ, ի վերջին անդ վայրկենի կասկածի գնոյն իսկ զառաքինութենէն, եւ ասէ. անուն լոկ ես դու եւ ո՛չ այլ ինչ...:

Զբաղդ միշտ մեծագոյն չարութեանցն կուտակից, զոճիրս թազադիրս լեալ օրինաւոր. զփառս յարեան զին. զորդիս ժառանգս ապիրատութեան հարց. եւ զդար յոգւոց պարզել ապստամանեալ, պատմելով նորածին դարուն զիւր աղէտ:

Եւ զի՞, այսչափ խոշտանգանք, եւ անիրաւութիւնք, եւ վիշտք, չետո՞ւն արդեօք թախծագին քոց տաճարացդ ծխել զգոհս բաւական: Այս արեգակն՝ հին վկայ աղէտիցն երկրի, ո՞չ ծնցի զմի եւ եթ տիւ որ զտառուպանս մահկանացուացն չլուսաւորեսցէ:

Ժառանգք վշտաց, զո՛հք կենաց, ո՛չ, ո՛չ, մի՛ յուսայք բնաւ եթէ կատաղութիւն իւր ծարաւի արկցէ թմրութիւն զթըշուառութեամբ. մինչեւ մահ, բացեալ զանհուն զիւր թեւս, կլցէ ի սպառ ի մշտատեւ լուութիւն զյաւերժականն կակիծ:

Հրտ. Ա. Գ.